

Nr. 7(129)

Bazūne

Latvijas Neredzīgo bibliotēkas avīzīte
par notikumiem bibliotēkas dzīvē

2022. gada 4. jūlijs

IZVĒRTĒJOT DARBA GADU

Gunta Bite

Avīzītes «Bazūne» redaktore

Jūlijs ir mēnesis, kad Braila raksta nodaļa dodas atvaļinājumā. Taču pirms tam vienmēr izvērtējam paveikto. Jāteic, ka aizvadītais darba gads bijis izaicinājumu pilns: pandēmija, kuras dēļ notika īslaicīga darbinieku maiņa; bibliotēkas funkciju palielināšana, kas ieviesa jaunus darba pienākumus; darba rezultāta vērtējums, kas parādīja samazināto pieprasījumu pēc Braila raksta grāmatām un nepieciešamību pārplānot nodaļas darbu, vairāk pievērsties palielinātās drukas grā-

matām. Tomēr ikviens izaicinājums ir godam izturēts un nodaļa ieguvusi jaunu veidolu ar jauniem mērķiem.

Gada sākumā mūsu komandai pievienojās Elizabete, kura ātri spējusi apgūt sarežģītos Braila grāmatu rediģēšanas pamatus un palielinātās drukas korekcijas zīmju lietošanu. Tagad viņa ir pilnvērtīgs mūsu komandas loceklis, uz kuru var paļauties.

Nākamajā darba posmā, strādāsim pie jauniem uzdevumiem, kas sāksies ar mūsu bibliotēkas tulkoto grāmatu izdošanu vieglajā valodā un to reproducēšanu pielāgotos formātos.

BIBLIOTĒKAS ZIŅAS

SARUNAS KAFIJAS PAUZĒ

Edijs Fuksis

Braila raksta atbildīgais redaktors

Maija beigās, pēc ilgāka laika, bibliotēkas apmeklētājus gan klātienē, gan tiešsaistē atkal priecēja raidījums «Kafijas pauze». Sabiedrība jau bija sailgojusies pēc šāda formāta pasākuma.

Šoreiz tēma bija gana nopietna, kā arī izglītojoša un noderīga. Bibliotēkā viesojās Vieglās Valodas aģentūras ekspertes Irīna Meļņika un Gunta Anča. Sarunu vadīja Braila raksta nodaļas vadītāja Gunta Bite.

Attapīgākie lasītāji jau droši vien nojauš, ka sarunas tēma bija «vieglā valoda». Sākumā varētu domāt, ka vieglā valoda ir valoda ar skaidrojumiem, taču tas nav tik vienkārši... Izrādās, ka pastāv jēdzieni «vieglā valoda» un «vienkāršā valoda». Nosacīti var teikt, ka tā ir vesela zinātne.

Raidījuma laikā izskanēja jautājums: kādēļ vieglā valoda ir tik svarīga un kas ir tās mērķauditorija?

Sākotnēji šķiet, ka runa ir tikai par cilvēkiem ar garīgās attīstības traucējumiem, taču patiesībā šādas grāmatas lasa daudzi.

Pats ar tekstiem vieglajā valodā pirmo reizi saskāros 2018. gadā, kad uzzināju, ka Braila rakstā būs jāpielāgo grāmatiņa vieglajā valodā. Sākumā biju diezgan skeptisks. Domāju, kam tas viss būs noderīgs, vai to vispār kāds lasīs utt... Kad Braila rakstā izdevām pirmo vieglās valodas grāmatu «Mans apgērbs», aizdomājos par to, ka patiesībā daudziem šie pielāgotie teksti ir neatņemama dzīves sastāvdaļa. Pirms kāda laika man vajadzēja atrast svarīgu informāciju vienā no valsts iestāžu portāliem. Nepārspilējot, pavadīju iestādes mājaslapā divas stundas, lai izburtos cauri sarežģītiem tekstiem. Turklāt mājaslapa bija diezgan nepieejama cilvēkiem ar redzes traucējumiem. Pēc šī gadījuma sapratu, cik patiesībā ir svarīgi, lai teksts būtu labi izprotams un viegli lasāms, lai tam būtu pievienotā vērtība, jo ikviens indivīds ir tiesīgs saņemt informāciju, neatkarīgi no viņa spējām.

Es kā Braila raksta redaktors redzu, ka šajā sakarā ir daudz, ko mācīties, jo Braila rakstā šis ir ļoti liels izaicinājums — padarīt tekstu saprotamu, lai arī neredzīgs cilvēks, kuram ir grūtības uztvert informāciju, spētu apgūt sev interesējošo.

Galū galā, citas nozares speciālists, runājot ar mani kā Braila raksta nozares pārzinātāju, nesapratis mani, ja runāšu valodā, ko saprot tikai manas jomas domubiedri. Piemēram, es nevarēju ar redzīgu pamatskolnieku gudri spriedelēt par Braila raksta specifiku, neizstāstot vienkāršiem vārdiem, kas ir Braila raksts.

Par nožēlu jāsaka, ka valsts iestāžu sniegtā informācija ir tikai teorētiski pieejama ikvienam, kas to vēlas saņemt, jo realitātē tā tas nav. Eiropas Savienība Padome izdevusi īpašu regulu, kas nosaka, ka mājaslapām ir jābūt viegli pieejamām gan neredzīgiem cilvēkiem, lai varētu ērti izlasīt ar ekrānlasošām programmām, gan cilvēkiem ar uztveres vai lasīšanas traucējumiem, izveidojot mājaslapās sadaļu «viegli lasīt».

Arī par šo jautājumu runāja «Kafijas pauzes» ekspertes. Ja vizuāli skatās, tad pēc nosaukuma šāda sadaļa «viegli lasīt» ir lielākā daļā valsts iestāžu mājaslapu, jo likums to nosaka. Problēmas rodas, kad šī sadaļa ir jāatrod... Neizprotamu iemeslu dēļ ir dažādas gudras domas, kur to varētu paslēpt. Piemēram sadaļā «iestatījumi» vai «par mums»... Kāpēc lai tur normāls lasītājs meklētu informāciju vieglajā valodā? Ceru, ka sabiedrība pamazām sapratis un iedziļināsies lietas būtībā, nevis darīs lietas, tikai tāpēc, ka kāds to ir licis darīt.

Neviļus rodas jautājums, kur ir problēma? Vai tas ir finansējuma trūkums vai speciālistu neesamība?

Gunta Anča bija pārliecināta, ka trūkst izpratnes un gribēšanas. Jo, ja tāda būtu, tad būtu gan nauda, gan speciālisti.

Tomēr kā ir ar daiļliteratūru vieglajā valodā? Vai šajā jomā situācija ar vieglo valodu ir labāka?

Irīna Melņika stāstīja, ka daiļliteratūra vieglajā valodā būtu ļoti nepieciešama daudziem cilvēkiem, taču arī šeit tiek likti šķēršļi no dažādām iesaistītajām pusēm, jo nav vienas sapratnes un virzības. Daudzi literāti, literatūras skolotāji, ierēdņi uzskata, ka vieglajā valodā tulkojot daiļdarbu tiek pazaudēts autordarbs, ka tiek zaudēts latviešu valodas skaistums, ka visi lasīs tikai vieglajā valodā... Bieži nākas oponentēt, ka ar grāmatām vieglajā valodā tiek dota iespēja iepazīt literatūru cilvēkiem, kuri nevar izlasīt sarežģītu tekstu, vai arī tiem, kas tikai nesen sākuši apgūt latviešu valodu.

Daiļliteratūras tulkošanu vieglajā valodā bremzē arī autortiesību jautājums. Ja Marrākešas līgums nosaka, ka darbus, kuri ir sagatavoti formātā, kurus izmanto mērķauditorija ar lasīšanas un uztveres grūtībām, tad par autortiesībām nav jāmaksā. Diemžēl neviens nevar garantēt, ka grāmatas vieglajā valodā lasīs tikai mērķauditorijas locekļi, tāpēc tās nav atbrīvotas no autoratlīdzības.

Kopš 2018. gada Latvijas Neredzīgo bibliotēka pielāgotā formātā ir reproducējusi astoņas grāmatas vieglajā valodā. Šobrīd tiek strādāts pie devītās grāmatas — «Dul-lais Dauka un citi». Grāmatiņā ir piecu latviešu autoru darbi vieglajā valodā. Pašlaik norit darbs reprodukcijai Braila rakstā un palielinātā drukā.

Pasākuma nobeigumā bija iespēja uzdot jautājumus. Viens no tiem bija: cik Braila rakstā lasošajiem vajag vieglo valodu?

Šāda statistika nav apkopota, jo to noskaidrot īsti nav iespējams, dēļ datu aizsardzības likuma, kas nosaka, ka neviena iestāde nedrīkst uzglabāt privātus datus par cilvēkiem, kā un cik labi viņš saprot kādu konkrētu tekstu.

Izskanēja jautājums par valsts iestāžu komunikāciju, ja piemēram ir kāds pārkāpums,

bet cilvēkam ir grūti saprast ierēdņu uzrakstīto vēstuli, kas adresēta pārkāpējam?

Gunta Anča atbildēja, ka Latvijā diemžēl vēstules sūta ļoti garas un sarežģītas. Tāpēc mums vajadzētu pamācīties no Lielbritānijas ierēdņiem, kas sūta divas vēstules. Vienā vēstulē ir īsi un konkrēti aprakstīta lietas būtība, piemēram, ka esmu parādā tik un tik, lūdzu pārskaitīt tur un tur. Otrā vēstulē ir atsauces uz likumiem, uz kā pamata konstatēts pārkāpums un ir izrakstīts sods.

Kāda attālinātā skatītāja jautāja par dzijas tulkojumiem vieglajā valodā?

Ekspertes atbildēja, ka tas varētu būt liels izaicinājums. Pašlaik šādu piemēru nav, taču ja kādam ir kāda ideja, kā to varētu realizēt, var sazināties ar Vieglās Valodas aģentūru.

Pasākums lika padomāt par to, cik daudz esam gatavi darīt, lai tekstus saprastu visi?

LAI KATRU VĀRDU SAPROT IKVIENS!

Vineta Bite

Braila raksta nodaļas korektore

Šogad Latvijas Neredzīgo bibliotēkā sadarbībā ar Vieglās valodas aģentūru sākts darbs pie tulkojumiem vieglajā valodā. Martā Latvijas Universitātē attālināti notika vieglās valodas kursi. Kursos apmācības izgāja Braila raksta nodaļas vadītāja Gunta Bite un es. Kursi noritēja ļoti intensīvi. Mēs bijām aizņemtas no rīta līdz vēlam vakaram.

Mani priekšstati par daudzām valodas formām un vecvārdu bagātību bija jāmaina (secināju, ka man ir tendence uz izpušķošanu, liekvārdību un filosofēšanu).

Vieglai valodai ir savi pamatprincipi. Lūk, daži no tiem:

Tekstu vieglajā valodā tulko īstenības izteiksmē, tagadnes formā un darāmā kārtā. Vārddarināšanā darbības vārdiem neizmanto liekus priedēkļus (*piepacelt* — pacelt vai piecelt), (*pārizdot* — izdot no jauna). Jābūt vienkāršam teikumam ar vienu gramatisko

centru: lietvārds+darbības vārds+papildinātājs (*Māsa lasa grāmatu.*). Teikums izsaka vienu domu, vienu darbību. Garus teikumus sadala. Neizmanto nolieguma formu un divdabja teicienus. Izmanto sinonīmu vārdnīcas pamatvārdu (*māja* nevis ēka, celtne, mājoklis, mitekļis, būda). Izvairās no poētismiem, apvidvārdiem, kā arī mūsdienās mazāk zināmiem vārdiem. Izvairās arī no pārnestas nozīmes, ja tekstā nepieciešams atstāt frazeoloģismu, tad to paskaidro («Pateiktu vārdu neatsauksi!» — «Pārdomā vārdus, ko saki!»)

Pārsvarā vieglās valodas kursu praktiskie uzdevumi bija saistīti ar oficiāliem tekstiem. Likumiem (mazāk), plakātiem, informācijas stendiem, mājaslapām utt. Kurša beidzēju prezentācijās bija redzams, ka katrs ir izvēlējies sev interesējošo tēmu.

Tā kā mans darbs turpmāk būs saistīts ne tikai ar grāmatām Braila rakstā, bet arī ar daiļliteratūras tulkošanu vieglajā valodā, tad izvēlējos darba grupu pie pasniedzējas Irīnas Melņikas. Katram no Irīnas grupas bija

uzdevums vieglajā valodā tulkot vienu fragmentu (ap 1000 vārdiem) no Andreja Upīša darba «Sūnu ciema zēni».

Pirmā doma! Nu kas tad tur tik briesmīgs? Ķeroties klāt, saproti, ka nekas nesanāk. Ņem talkā Sinonīmu vārdnīcu, interneta vārdnīcu Tēzauris.lv un tāpat nav gluži labi. *Izvelc* no teksta atkāpes galveno domu un mēģini to uzrakstīt vienkāršiem vārdiem. Pār-lasi un skaties — atkal Upīts iespraucies. Bet kā meistara Upīša darbā bez viņa? Tad vēl latvisko gadskārtu un svētku apzīmējumi. Piemēram: Meteņi, Jurgī, Mārtiņi u.c. Tagad skārienjutīgo ekrānu laikmetā — kurš vairs atceras par seno laiku ritējumu? Nemaz nerunājot par vieglās valodas mērķauditoriju. Kā tādu tekstu tulkojot atrast pareizos vienkāršos vārdus? Un reizē nepazaudēt Upīti. Man personīgi Upīts spraucās ārā visur. Visu vēlējos saglabāt un izskaidrot. Tas bija sākumā. Tad sekoja nežēlīga cīņa un teksta apgriešana. Tomēr nolēmu tekstā saglabāt svētku nosaukumus, tāpēc izmantoju skaidrojumu rāmīti:

«Pavasārī **Jurgos** vīri sēja miežus.»

Jurgī ir pārceļšanās uz citu dzīves vietu.
Jurgī ir katru gadu 23. aprīlī.

vai:

«Citus graudus sēja **Mārtiņos**.»

Mārtiņi ir rudens beigas.
Mārtiņi ir 10. novembrī.
Sākas ziemas laiks.
Sākas sala laiks.

Senie darba rīki ar daudzām koka detaļām sagādāja lielas galvassāpes. Darbarīkiem noteikti bija jāpievieno skaidrojumi. Piemēram, stellēm bija ļoti daudz specifisku koka detaļu, par kurām nācās aizmirst.

«No desmit **stellēm** darbojās tikai divas.»

Stelles ir koka darba rīks.
Cilvēki parasti stellēs auž audumu.

«Bērniem vajadzēja sagatavot **saivas** darbam.»

Saiva — koka darba rīks.
Saivā ietin diegu.
Saivu izmanto auduma aušanā.

Sākumā darbu iztulko, tad dod mērķauditorijai *validācijai*, vienkāršāk — *testēšanai*. Kas ir nesaprotams? Kas tekstā vai zīmējumos maināms?

Es personīgi *validēšanai* izmantoju savu meitu. Viņai patika skaidrojumi. Tā ir vieglāk tekstu saprast un uztvert. Meita mācās 2. klasē. Bērniem ir grūti lasīt veco laiku valodu. Ja vecākai paaudzei tā ir medus maize, tad bērni nesaprot vārdus, kurus ikdienā neizmanto vai izmanto reti. Dažkārt, lasot klasiķu darbus, ir jāsež klāt ar skaidrojošo vārdnīcu. Mainījušies ir arī daudzi sadzīves darbības procesi.

Mācības ir noslēgušās, un no aprīļa ar esam metušās tulkošanas darbos. Šobrīd finiša taisnē ir Rūdolfa Blaumaņa stāsta «Vēlniņi» tulkojums vieglajā valodā. Tas tapis ar brīnišķīgām Guntas Bites ilustrācijām.

(*Nobeigums nākamajā numurā.*)

The logo for 'Bazūne' features the word in a stylized, handwritten font with a graphic element resembling a horn or a stylized 'e' above the letters.

**Latvijas Neredzīgo
bibliotēkas
bezmaksas avīzīte**

Mājaslapa: www.neredzigobiblioteka.lv sadaļā *Digitālā bibliotēka*

Izdota Braila raksta nodaļā. Iznāk reizi mēnesī.

Redaktore Gunta Bite.

E-pasts: gunta.bite@neredigobiblioteka.lv

Tālr. 67522131

Publicētie materiāli ne vienmēr atspoguļo redakcijas viedokli.

Par publikācijām atbildīgi paši autori.